

როლანდ თოფჩიშვილი

ქართული მემკვიდრეობითი სახელები შავშეთ-იმერხევში: ეთნოისტორიული საკითხები

ისტორიულ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ეთნიკურ ქართველთაგან ქართული ენა და ტრადიციები კარგად შემონახეს იმერხეველმა ქართველებმა. იმერხევში ქართული გვარსახელებიცაა შემონახული. დავიწყებთ იქიდან, რომ იმერხევში ბევრი ტოპონიმი სწორედ გვარის სახელს ატარებს. ესენი, ძირითადად, უბნების სახელებია, თუმცა მათ შორის რამდენიმე სოფელიცაა.

შავშეთ-იმერხევში ასეთ ტოპონიმთა შორის შეიძლება დავასახელოთ შავშეთის სოფელი **ახალდაბა**, რომლის უბნები გახლდათ: **გელსაძე**, **გოგელიძე**, **გოგინიძე**, **პოპაძე**, **ურუმიძე-არუშიძე**.¹ **სოფელ გარყლობის** უბნებს ერქვა: **ქდავციძე**, **მიქელეთი**... თავისთავად ცხადია, აღნიშნული ტოპონიმები პირდაპირ მიუთითებს იმაზე, რომ აქ სწორედ შესაბამისი გვარების წარმომადგენლები ცხოვრობდნენ. მართალია, შავშეთში ქართველებმა ეთნიკური ქართველობა ვერ შეინარჩუნეს, დღეს ისინი ე. წ. ასიმილირებული (იმერხეველთა გამოთქმით – გადაბრუნებული) ქართველები არიან, მაგრამ ზემოხსენებული ტოპონიმები პირდაპირ მიუთითებს იმაზე, რომ აქ **გელსაძეები**, **გოგელიძეები**, **გოგინიძეები**, **პოპაძეები**, **ურუმიძეები-არუშიძეები**, **ქდავციძეები**, **მიქელაძეები**... მკვიდრობდნენ.

საყოველთაოდ ცნობილია შავშეთ-იმერხევის ისეთი ორი სოფლის დასახელება, როგორებიცაა *თურმანიძე* და *ლიონიძე*. ეს სოფლები *ივანე ჯავახიშვილის* 1923 წლის საისტორიო რუკაზეცაა დატანილი. 1886 წლის საოჯახო სიებით სოფელი *თურმანიძე* გარყლობის საზოგადოებაში შედიოდა, ხოლო *ლიონიძე* ჩიხორის ერთ-ერთ უბნად იყო გადაქცეული. ჩიხორის ერთ

---

¹ აღნიშნული ანთროპოტოპონიმები დაფიქსირებულია 1886 წლის საოჯახო სიების გამოქვეყნებულ სტატისტიკური მონაცემების კრებულში – Свод статистических данных о населении Закавказского края, извлеченных из посемейных списков 1886. Тифлис. 1893. სამწუხაროდ, ქუთაისის გუბერნიის ართვინის ოკრუგის საოჯახო სიების დედნებს ჩვენამდე არ მოუღწევია; ისინი დაკარგულია.

უბანს *გეგაზელარი* ერქვა, ე. ი. ის *გეგაძეების* სოფელი იყო. აქვე დაფიქსირებულია *პეტრაკეთი*. ესეც ტოპონიმალ ქცეული ანთროპონიმაა. შავშეთში, გარელობის საზოგადოებაში, შედიოდა სოფელი *ცივეითი*. სოფლის სახელწოდება პირდაპირ მიუთითებს იმაზე, რომ ამ სოფელში *ცივაძეები* ცხოვრობდნენ ან, უკიდურეს შემთხვევაში, სოფელი ოდესღაც მხოლოდ ამ გვარის ხალხით იყო დასახლებული, მათი შექმნილი იყო. *ცივეითის* უბნებიც 1886 წელს, ასევე, გვარების სახელებს ატარებდნენ: *დულაბიძე, ლასურიძე, ხილვაძე*. იქვე სოფელ *ჯინალის* უბნების სახელწოდებებიც – *ზაქარიეთი, ლავუნეთი* – პირდაპირ მიუთითებს იმ გარემოებაზე, რომ მათში *ზაქარიადეები* და *ლავუნადეები* ცხოვრობდნენ. სოფელ *ჭვარების* ერთ-ერთ უბანს *შალიკი* ერქვა. რა თქმა უნდა, შალიკში *შალიკაშვილები*² მკვიდრობდნენ. XIX საუკუნეში უკვე თურქული იყო შავშეთის *დაბაწვრილის, ოქრობაგეთის, სათლელ-რაბათის* საზოგადოებებიც. ამ საზოგადოებათა სოფლების უბნები მათ ქართულ წარმომავლობაზე მიუთითებს. მაგალითად, სოფელ *ბალეანას* ერთ უბანს ერქვა *სამხარო-ოღლი*, ხოლო მეორეს – *კანკლო-ოღლი*, რაც თარგმანია, პირდაპირი კალკია ქართული *სამხარადისა* და *კანკლიძისა*. *დაბაწვრილის* უბნები იყო: *კოპაძე, ხილაძე, ჩუგაძე*. *შავშეთის სოფელ მერიაში* 1886 წლის აღწერაში დაფიქსირებულია უბნების სახელწოდებანი: *იბადი-ოღლი, კაია-ოღლი, შათირ-ოღლი* და *ირემაძე*. აქ უბნის სახელი *ირემაძე* თუ პირდაპირ მიუთითებს იმის შესახებ, რომ ის გამჭვირვალე ქართული ანთროპონიმაა, მემკვიდრეობითი სახელია, *იბადი-ოღლი, კაია-ოღლი* და *შათირ-ოღლი* ქართული ანთროპონიმების – *იბადიძის, კაიაძის* და *შათირიშვილის* // *შათირიძის* – თურქული ვარიანტებია.

შავშეთის სოფლის *სხლობანის* ყველა მაცხოვრებელი 1886 წელს უკვე თურქად იყო ჩაწერილი და მხოლოდ ერთ ოჯახს ჰქონდა ქართველობა შენარჩუნებული. მაგრამ *სხლობანის* უბნების სახელწოდებანი თითქმის მთლიანად ქართული იყო და ეს სახელწოდებები გაანთროპონიმებული იყო, გვარსახელი უბნის სახელად იყო გადაქცეული, ეს ფაქტი იმაზეც მიუთითებს, რომ ისევე როგორც საქართველოს სხვა ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეებში, აქაც ერთი გვარის წევრები ერთმანეთის გვერდიგვერდ ცხოვრობდნენ: *პერანათი* (ე. ი. *პერანიძე*), *ფუტკარაძე, თულაძე*. სოფელ *ციხიას* უბნებს ერქვა: *ხათორეთი, ჩიკრიკ-ოღლი, გორალი-ოღლი, ტუსი-ოღლი, ე. ი. ხათორიძეები*,

² შალიკაშვილებს უცხოვრიათ ლიგანის ხეობაშიც. ჭოროხის მარცხენა მხარეს მდებარე სოფელ თხილაზურის (ე. ი. *თხილაძეების*) ერთ-ერთ უბანს *შალიკები* ჰქვია. შალიკაშვილების გვარი აქედან 1878 წელს, რუსების შესვლის დროს აყრილა და შავი ზღვის რეგიონში გადასახლებულა.

ჩიკრიკიძეები, გორალიძეები, ტუსიძეები // ტუსიშვილები. ოქრობაქ(ე)თის საზოგადოების ერთ-ერთი სოფლის *მამანელისის* ერთ-ერთი უბანი *კაკაბ-ოლ-ლის* სახელს ატარებდა. ე. ი. მისი მკვიდრნი იყვნენ *კაკაბაძეები*. ამავე სოფლის სხვა უბნის სახელწოდება იყო *კარალ-ოლლი*, ე. ი. მისი მკვიდრები *კარალიძეები* იყვნენ. *ოქრობაგეთის* უბნები იყო აგრეთვე: *კოშლიეთი, საკი-ოლ-ლი* (რაც ქართული *კოშლიძეებისა* და *საკიძეების* შესატყვისია). სოფელ *კუჭენის* უბნები იყო: *აბდულ-ოლლი* (ე. ი. *აბდულიძე*), *პაპუკ-ოლლი* (ე. ი. *პაპუკიძე*), *პისიკ-ოლლი* (ე. ი. *პისიკიძე*). *სათლელ-რაბათის* საზოგადოების სოფელ *მორგელის* უბნებს ერქვა *გოგორ-ოლლი* და *გორგინ-ოლლი*. ბუნებრივია, პირველი *გოგორიშვილის* თურქული ვარიანტია, მეორე კი – *გორგინიძისა*. *სათლელ-რაბათის* ერთ-ერთ უბანს ერქვა *კარკარ-ოლლი*, რაც ქართული *კარკაძეების // კარკარიძეების* თურქიზებული ფორმაა. შეიძლება დავასახელოთ კიდევ სოფელ *სოფორას* უბნები *ბუნბუნ-ოლლი* და *ტუზი-ოლლი*. ისინი *ბუნბუნიძისა* და *ტუზიძის* კალკირებული ვარიანტებია.

შავშეთში, 1886 წლის საოჯახო სიებით, სოფელ *ვერხუნას // ვერხნალის* ერთ უბანს *რომიეთი* ერქვა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ის თავის დროზე *რომიძეებით* იყო დასახლებული. სოფელ *ცეცხლაურის* ერთი უბანი კი *ტოკაძის* სახელს ატარებდა. სოფელ *დაბაკეთილის* ერთ-ერთი მეჭელეს (ანუ უბნის) სახელია *მარჩილ-ოლლი*, ე. ი. *მარჩილიძე*. იქვე მიუთითებენ ტოპონიმს *კოპაძე*.

1886 წელს იმერხევის დაბის საზოგადოებაში 6 სოფელი იყო: *ბაძვირეთი, დაბა, ზაქიეთი, სურევანი, უბე, ხევწვრილი* (222 კომლი, 1599 სუელი). აქ სოფელ *ზაქიეთის* უბნები იყო: *ჯარბიძე* (*ჯარბიძეს ზაქიეთის მაჰალედ დღესაც მიუთითებენ*), *ჩიკორიძე... უბეში* ორი უბანი იყო გამოყოფილი: *გორგაძელარ* და *ჩევიძელარ*. ეს უბნები დღეს უბეში ეთნოგრაფიული მონაცემებითაც დასტურდება. ამ სოფელში *გორგაძეები* და *ჩევიძეები // ჭივაძეები* დღესაც მკვიდრობენ. *სურევანის* უბნებს შორის ვხვდებით *გუდალიზელარსა* და *დავითიძელარს*, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ აქ *გუდაძეები* და *დავითიძეები* ცხოვრობდნენ. სოფელ *ხევწვრილში* 1886 წლის საოჯახო სიებით აღნიშნულია უბნები: *აბრამიეთი, ბელტიეთი*, ე. ი. *აბრამიძეები* და *ბელტიძეები*.

1886 წელს *წყალსიმერის* საზოგადოების სოფლები იყო: *დიობანი, იფხრეგლი, წეთილეთი, წყალსიმერი*. დღეს *დიობანის* მკვიდრები უკვე გათურქებული არიან. *დიობანის* უბნები იყო *აბნაძე, ზიალიძე, ზიქრიეთი, ქოქლიძე* (დღეს *ქოქლიეთს* უწოდებენ), *ქუმაშიძე*. *ზიქრიეთში ზიქრიძეები* ცხოვრობდნენ. XIX საუკუნეში უბნის სახელად პირდაპირ გვარის ფორმა (*ქოქლიძე*)

დადასტურდა. როგორც აღინიშნა, დღეს ადგილობრივები თავიანთ სოფელს *ქოქლიეთს* უწოდებენ, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ გვარებისა და აქედან გამომდინარე ტოპონიმების სუფიქსებიც ადგილობრივთა მეტყველებაში ერთმანეთს ენაცვლებოდა, ისინი ერთმანეთის ფარდი იყო.

იფხველი შედგებოდა *ივეთისა* და *იმნაძეს* უბნებისაგან. *იმნაძეთა* უბანი 1886 წლის საოჯახო სიებში თურქიზებული *იმნაზელარის* ფორმითაა ჩაწერილი. *წეთილეთის* უბნები იყო: *მაჩხატიძე*, *ხოხლაური* (დღეს *ხოხლევი*). **წყალსიმერის** ერთ-ერთ უბანს *ხილვაძე* წარმოადგენდა.

ახლა ეთნოგრაფიულ მონაცემებს მივმართოთ. იმერხევის სოფელ *ივეთში* დასტურდება შემდეგი მემკვიდრეობითი სახელები: *დაბელიძე // დაბლიეთი, ზურაბიძე, ჰუსუნთი, ლაკოლიენთი, ფილისიენთი, ვაბიენთი, ქაშაკლიენთი, ზობიენთი, ავჯიენთი, ზემოენთი, ცხიკათიენთი, მუჰამედიენთი, ჭალაპარიენთი, წიკათიენთი, იხშიენთი...* იმერხევის სოფელ *ივეთს* ქართული გვარების უძველესი მაწარმოებელი - ეთ სუფიქსი აქვს შემონახული. ამკარაა, რომ აღნიშნული სუფიქსი აქ - ძე სუფიქსთან მონაცვლეობდა. ინფორმატორის თქმით, *ივეთის* ძველი გვარები არიან: *დაბელიძე, ზურაბიძე* და *გოლიენთლები*. ეს უკანასკნელნი საქართველოს ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარედან - გოლადან // კოლადან მოსულებად მიიჩნევიან. აქედანვე მიგრირებულან *იმშხელიძეებიც*: „იმშხელიძეები იყვნენ, ახლა *კარაძელოლები* არიან. ესენი გოლადან მოსულან. სამი ძმა ყოფილა, ერთს ზურაბი ერქვა, მეორეს - გოლა, მესამეს არ ვიცი. ერთი დამჯდარა *წყალსიმერში*, მეორე - *იფხველში*, მესამე - *ივეთში*. *იმშხელიძეების* წინაპარი არის გოლადან მოსული. *იმშხანიძეებიცა* და ჩვენც (*დაბელიძე* - რ. თ.) გოლიდან ვართ მოსული. *ზურაბიძეებიც* გოლადან მოსულან“. კოლადან იმერხევეში მოსახლეობის მიგრაცია შემთხვევითი არ უნდა იყოს, რადგან ისტორიული საქართველოს ამ ორ ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მხარეს შორის მჭიდრო სამეურნეო-ეკონომიკური კავშირები არსებობდა. ამავე სოფელში დადასტურდა გვარი *ნიკოლიენთი*. კიდევ: „ჩემი გვარი *ფილისიენთია*, ძველად *მეთაფლეს* ამბობდნენ“; „ჩვენ *სამოლიენთი* ვართ, ეს ბიძაი *მამადიენთია* - ამათი გვარი ესაა. *ზურაბეთლები* არიან, *ბუსუნთები* არიან. *ზურაბიძე* დაწერე? *ქასკაკლიენთი* - ადგილიდან აქვთ აღებული გორი“. მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რომ სოფელ *ივეთში* რამდენიმე გვარს აქვს გადმოცემა საერთო წარმომავლობისა და მიგრაციის შესახებ: „ჰამზიენთ ადგილზე ახლა *ზურაბიძეები* სხედან. *ჰამზიენთნი* ბათუმისაკენ წასულან. ოთხი ძმა მოსულა: *ზურაბიენთი, ავჯიენთი, გოლიენთი, სამოლიენთი*. სოფელი ამათ გააკეთეს.“

სოფელ *წეთილეთშიც* გვარებს -ეთ სუფიქსით იფორმებენ, მაგალითად, *ზოჯიენთი, დულუენთი*. ბაზგირეთელი მოხრობელი თავისი გვარის შესახებ აღნიშნავდა: „გვარად *ზუმბიეთი, ზუმბაძე ვარ, დედა თეთრეთია, თეთრაძე*“. მეორე მოხრობელი გვარად *იმნაძეც* დედის გვარს *უმარიეთს* მიუთითებს. ბაზგირეთის ერთ-ერთი დიდი გვარია *ცვარიძე*. აქვე ცხოვრობენ *ყასიმოლოლები, ყარამეჰმედოლოლები, ფერათოლოლები, ბესონები, ავჯიოლოლები, ზოჯიენთი, ენჩლიენთი (ენჩაროლლი), ზარზიენთი*. მკვიდრობენ *ბოლქვაძეებიც* (5 ოჯახი): „ჩემი მამა იტყოდა, საქართველოს მხრიდან ვართ მოსული *ბოლქვაძეები*. ერთი *ჩიხის ხევშია* ჩვენი გვარის, მეორე – შავშეთის სოფლებში და მესამეს უთქვამს, მე ცივი წყალი უნდა ვსვა და ბაზგირეთს მოსულა. ბაზგირეთის მაჰალეში – *გამეშეთში* ცხოვრობენ *სარიოლოლები, დელიჰასანოლოლები, ბოიარჩები*. ეთნოგრაფიული მასალებით, *ცვარიძეების* ადრინდელი გვარი *ცხვარაძე ყოფილა*: „ჩვენი ძველი გვარი *ცხვარაძე* ყოფილა. იმერეთში ყოფილან. ომი ქნილა და იმაზე წამოსულან. პირველი ისინი დაჯდნენ“ (ფიქრი იაზარ-ცვარიძე, 2007 წელი, 60 წლის). იმავე მოხრობელისაგან ჩაწერილი მასალით *ყადიოლოლების* ქართული // ადრინდელი გვარია *ადიძე*.

სოფელ *ბზათაში* ასეთი ეთნოგრაფიული მასალა დადასტურდა: „*ფილიპიძე* ძველი გვარია, *ფუტკარაძე* ახალი გვარია“. რაღაც მიზეზის გამო *ფილიპიძეები* *ფუტკარაძის* გვარზე გადასულან. მართალია, აქ გვარი უკანასკნელი რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში ოფიციალურად არ ფიქსირდებოდა, მაგრამ დაფიქსირებული იყო ხალხის მეხსიერებაში, ზემოთ მოყვანილი ფაქტით კი მათ ადრინდელი გვარიც ახსოვთ. სოფელ *ბზათაში* დასტურდება გვარსახელები: *შარაბაძე, ზაქარიძე, ზაქრაძე, ფილიპიძე, ბაბელიძე, ციცენაძე, კარალიძე*. „*ურბენიძეები* სოფელ წყალსიმერში არიან“. ეთნოგრაფიული მასალა: „ქართული გვარია *ომაროლლი*. უფრო სწორია *ჰასუნთი*. ჩვენი გვარის ხალხი 10 ოჯახია აქა. აქ არიან კიდევ: *ომარიენთი, შარაბეთი, ციცვიენთი, ლაიკიენთი // ლაიკიეთი // ლაიკიძე* (ადგილი აქ *ლაიკიენთია*), *გალმა ყარსლიენთი*. აქ არიან *ზაქრიძე, ყარალიენთი (ყარალიძე), მაზმანიენთი, ბაბელიენთი (ბაბლიძე), არჩიენთი, ბზვარიენთნი, შარაბიძე, კაკაბიძე, კოპიენთი (წყალსიმერს ეკუთვნის), ფილიპიეთი*“.

შოლტის // შორთისხევში ეთნოგრაფიული მონაცემებით ცხოვრობენ *კვირიკაძეები*. მოხრობელის *ახმედ ახგუნის* სიტყვით: „*კვირიკაძეა* ჩემი გვარი. ერთი დედე (=პაპა) გეყოლია და იმ დედეს სახელი *ღურალოდედი* ყოფილა. იმაზე *ღურალოლლიც* გავხდით. *კვირიკაძე* ახლა სოფელში 6 კომლი

ვართ“. ამ მასალით აშკარაა ქართული გვარის შიგნით დანაყოფის, ანუ მეორე მემკვიდრეობითი სახელის – მამიშვილობის/ბაბუიშვილობის წარმოქმნა. გარდა კვირიკაძეებისა, შოლტისხევში ცხოვრობენ აგრეთვე შემდეგი ქართული გვარების წარმომადგენლები: *თე(ა)თეიენთი* („ბათუმიდან მოვსულვართ. იქიდან გამოვყრილვართ. ალაგზე წაკიდებიან“), *იფშიროლლები*, *ურბენიძეები*, *მიქელაძეები*, *ქურდიკიძეები*. კვირიკაძეები სადაც ცხოვრობენ, იმ ადგილს *კვირიკეთს* უწოდებენ. ასევე, ადგილისა და გვარის სახელიცაა *ციციენთი*, *ბათილეთი*, *თათუნთი*, *ქოჩიენთი*, *ქეიენთი*.

სოფელ *იფხრეველში* ცხოვრობენ *ხატიოლლები* იგივე *ხატიძეები* და *იმნაძეები*. *იმნაძეებს იმნიეთსაც უწოდებენ* და, შესაბამისად, მათი უბანიც ამავე სახელით მოიხსენიება. აქვეა *ჭურკვეთიც*. *იმნიეთში იფხრეველიდან* შემორევიათ *ბუტიძე*. ეთნოგრაფიული მასალა: „ქართული გვარი *ბუტიძეა*. ამ სოფელს *იმნაძე (იმნიეთი)* ჰქვია. დაურქმევია ძველებს გვარი, ცხოვრობდა *იმნაძე*. მთლიანად *იფხრეველია*. მაგრამ *იფხრეველი* გაღმაა, გამოღმა *იმნიეთია*, ჭურკვესეთია ზემოთ. აქაურობა გურჯებისაა. *ბუტიძე* ძველი გვარია. ჩემი დედეი (=პაპა, ბაბუა) *იფხრეველიდან* გამოსულა. ზესიდედ იყო. *ბუტიძეები* იფხრეველში არიან. *ბუტიძეები ვართ*, მაგრამ ჩვენც *იმნაძე* გავხდით, რადგან *იმნაძის მამულზე* განჩნდა (=დაჯდა, დასახლდა), *იმნაძედ* ვართ. აქური ძველი გვარებია *მოსიძე*, *სორყაძე*, *სუბუქიძე*, *ჭურკვესიძე*, *იფშირეთი*, *იაღჯები*, *საღრიძე*.“ მოყვანილი ეთნოგრაფიული მასალა ფრიად საყურადღებოა. აღარაფერს ვიტყვით ჩამოთვლილ გვარებზე და მხოლოდ იმას აღვნიშნავთ, რომ იმერხევშიც ზესიდედ მისვლის დროს ისეთივე ჩვეულება არსებობდა, როგორიც დანარჩენ საქართველოში – ფაქტობრივად, მისი შთამომავლები გვარს იცვლიდა, რადგან ზესიძე სხვის მამულზე ჯდებოდა. სხვანაირად სიმამრის ქონების მემკვიდრეობით მიღება გამორიცხული იყო.

დასაბოლოოში მჭედლიძეები // *მჭედლიენთი* ცხოვრობენ, მაგრამ ირკვევა, რომ ისინი აქ სოფელ *დევეითიდან* არიან გადმოსახლებულნი: „*მჭედლიენთი* ბევრი ვართ *დევაძეებში*. *დევაძეები* ცხოვრობენ *დევეითში*. უბეში *ჭვივაძეები* არიან, კიდევ: *თურანოლლები*, *მოლოლლები*. სოფელ *ზიოსში* არიან *ბალაძე (ბალიეთი // ბალთი)*, *ბექაძე // ბექეთი* (10-15 კომლი), *სარვანიძე*, *ტალახაძე*, *მოლიეთნი // მოლოლლი // მოლიძე*, *თურანოლლი*, *ქომოჯიენთი*, *ხეველიეთი*, *აბდიეთი*. *ჭიმურაძე* (ჭიმურები არის ცხელი მჭადი ჩატეხილი, ერბოში ჩადებული). იყვნენ *შუთები* და აღარ არიან“. 92 წლის *იუსუფაი ჭიმურიძის* თქმით, მათ „*ჭიმურებ* ეტყვიან.“ აშკარაა, რომ ერთი გვარი ზოგჯერ სამი

სუფიქსითაც კი იწარმოება, ქართული ენა ამის საშუალებას იძლეოდა. -ეთ სუფიქსის ნაცვლად ამ ფუნქციას -ებ სუფიქსიც ასრულებდა. ეთნოგრაფიული მონაცემებით, „*დევაძეები* მაჭახლიდან ვართ. ძველები *კიბორიძეები* ყოფილან. დემურჩი (ე. ი. მჭედელი) ყოფილა ჩვენი ძველი. უკეთებია თოხი, წალდი, ერო, დანა და მოსულა *დევაძეებში* დასახლებულა, ჩვენს მეჭედელში. მჭედელს ეტყოდნენ და *მჭედელ-ოღლებს* გვეტყოდნენ“. ამ ეთნოგრაფიული მასალით აშკარაა, რომ მაჭახლიდან გადმოსახლებული მჭედელი დევაძეების უბანში სახლდება, მათ გვარს იღებს და ამავე დროს *საფუძველს უყრის დევაძეების გვარის განაყრობას – მჭედელოღლებს*. მოყვანილი მასალა იმიტაცაა საყურადღებო, რომ მიგრანტის შთამომავლებს ახსოვთ და აქვთ გადმოცემა ადრინდელი გვარის (*კიბორიძე*) შესახებ.

იმერხევეის ერთ-ერთი დიდი სოფელია *სურევანი*. ამ სოფელში სიმრავლით გამოირჩევიან *დავითთები*. „*დავითთ 25* სახლი ვართ. ჩემი ძველები აქ ყოფილან. აქედან იმათ ნახევარი გურჯისტანს აქეთ-იქით დაფანტულან.“ *სურევანში* ცხოვრობენ კიდევ *შარმათები, ზაზალები, მურეშები, ქოსოღლები, იქი(ნ)თლები* („იქიენთლები აჭარადან გადმოსულან“), *ბუტიძეები, შარაძეები, ლაზოღლები, ასლანოღლები, თანთოღლები, კოლოტიძეები, პეტროღლები, ქოსეთი, დღვაბიძე* („დღვაბიძე ჩვენი სოფლის მეჭედელა, ხილვაძეც მეჭედელა“), *გათენიძე* („ამ სოფელში *გათენიძე* წასულა და *დღვაბიძე* მოსულა“)... სურევნელი მოხრობელი *ალირეზა ყარა* გადმოგვცემს, რომ „*ყარანოღლი* ვიყავით პირველად. ჩემი დედე აჭარას გაზრდილა. ერთი *ლომანა* ყოფილა მაჭახელში და გამზრდელი იყო *ლაზოღლი* და გახდა *ლაზოღლი*. სამი კომლი ვართ აქ და გარეთ 30 კომლი იქნება *ლაზოღლი*. სურევანში *ყარანოღლები* არიან 5 კომლი. ძველი *ყარანოღლი* ყოფილან და უკან დროს გვარი გადაუცვლიათ *შარაძედ, თანთოღლად*... სხვა მოხრობელის შენიშვნით, *ყარანოღლებს* 5 განაყრობა აქვთ: *თანთოღლი, ლაზოღლი, სურაოღლი, შარაძე* და *ყარანოღლი*. ძველად ამ სოფელში 3 კვამლი ყოფილა: *პეტროღლი, ყარანოღლი, იქითელები*. ყარანოღლი აქაურია.“ *პეტროღლებს* გადმოცემა აქვთ, რომ მათი წინაპარი პეტრიაშვილი ოდესღაც „*რაჭიდან ჯერ ორდუს ჩავესულვართ და მერე იქ კაცი მოუკლავთ და აქ გამოქცეულან. ასე გვაქვს გაგონილი ზემო ბარიდან მოვსულვართ. სამი კვამლი ვართ. არიან პეტრებიც, ამბობენ ნათესავები ვართო, მაგრამ დანმადვილებით არ ვიცი. პეტრები დაბაში არიან*“.

ქართულ ეთნიკურ გარემოს მოწყვეტილ იმერხევეში გვარებთან დაკავშირებით ისეთივე პროცესები მიმდინარეობდა, როგორიც დანარჩენ საქართვე-

ლოში – ხდებოდა ახალი მემკვიდრეობითი სახელების წარმოქმნა. *ყარანოღლების* ერთი ნაწილი *ლაზოღლი* გახდა. მამის გვარი გამზრდელის გვარით შეიცვალა. მაგრამ თურქული ეთნიკური გარემო მაინც თავის დაღს ასვამდა ქართულ ანთროპონიმებს. ზოგიერთი ქართული გვარის სუფიქსები თურქული სუფიქსითაა შეცვლილი. ამის მაგალითად *ყარანოღლიც* გამოდგება, რომლებიც, უდავოა, ადრე *ყარაძეები* იყვნენ. ამას მთხრობელის სიტყვებიც ადასტურებს: „ჩვენ ლაზიენთი ვართ და გავხდით ლაზოღლი“. *სურევანში ხაჯალიძეები* ცხოვრობენ. მთხრობელის სიტყვით, „ჩვენ (ხაჯალიძეებს) *ზალლაზეებსაც* გვეტყვიან“. ასახელებენ *დაჩიძესაც*. სურევანის დავითეთ უბანში მიუთითებენ აგრეთვე გვარს *შამათა*.

იმერხევის სოფელ *უბეშიც* რამდენიმე ქართული გვარი ცხოვრობს. აქ არიან *მოლოღლები* ანუ *მოლიძეები*, *კორტოხაძეები*, *ჭვიძეები/ჩივაძეები* („ჭვიფეთი უბანია უბის“), *გორგვაძეები/გორგოძეები*, *კოვიძეები*, *აჭალიძეები*, *ელაძეები*. ეთნოგრაფიული მასალები: „კორტოხაძე, კოვიძე, გორგვაძე, ჭვიძე – ძველად იტყვიან ესენი ხუთი ძმა ყოფილან და ბარში სულ დაბლა მსხდარან და იქიდან რომ გაყრილან და ამ სოფელში დამსხდარან, იქიდან რომ ხუთი ძმა დასახლდა და გაბევრებულან. ერთი *კორტოხაძე* გახდა, მეორე – *კოვიძე*, მესამე – *გორგვაძე*, მეოთხე – *ჭვიძე*, მეხუთე *ფიქლობაძე* იყო. *ფიქლებმა* გვარი გამოიცვალეს და *მოლოღლებში* შეერივნენ“. უბეში სხვა გვარებიც მკვიდრობენ; ესენია: *ილიძიენთი*, *მჭედლიენთი*, *კულულიენთი*, *ხოჯიენთი*, *იბიშიენთი*. *იბიშიენთი* არტაანიდან მოსულან. ამ გვარს წარმოთქვამენ როგორც მრავლობით რიცხვში, ისე მხოლოდობითში – *იბიში*. „გვარია კიდევ *ზობები*“.

ქიქლიეთის გვარებია *იმაღოღლი*, *ბაირახტაროღლი*, *მოსიძე*, *გურიენთი*, *კაკაუნები*, *ჯაფარიძე*, *ლოლაძე*, *დურაღოღლები*, *გოგელიძე*, *ქარსიოღლები* (იგივე *ქარსიძე*). *ჩიხისხევში* *ღუმბაძის* გვარი დასტურდება.

იმერხევეში ერთ-ერთი ლამაზი სოფელია *მანატბა*. ამ სოფლის გვარებია: *კოსოლა(ი)ძე*, *ჯიჯანძე*, *დარბაზიენთი*, *შავქო(ე)თლიენთი*. გადმოცემით ეს უკანასკნელნი „არიან არტაანისა და შავშეთის შუადან. იმ სოფელს *შავქეთი* ერქვა და გვარს ეს სახელი იმიტომ დერქვა.“ *დარბაზიეთ* გვარი იმერხევისავე სოფელ აგარადან გადმოსახლებულა, *ჯიჯინაძეები* – რაბათიდან. *კოსოლიძეები* იმერხევისავე სოფელ *უხეთიდან* გადმოსახლებულან. მანატბელების გადმოცემით, მათი წინაპრები აქ 400 წლის წინ დასახლებულან. „ნასახლავს ვეტყვით, ზედა ნასახლევი, ქვედა ნასახლევი, ძველად ყოფილან, იმათ არ მოვესწართ. ჩვენები რომ მოსულან, უკვე აღარავინ დახვედრიათ“.

მანატბის მეზობელი სოფელია **მანხატეთი**. ასახელებენ მანხატეთის შემდეგ გვარებს: **სარაჯი, ქია, ჩახმახები, მელმაძები**. დარბაზიეთნი მანხატეთშიც ცხოვრობენ. დარბაზიეთი იერლად მიიჩნევა, ისინი და მელმაძეები შედარებით გვიან მოსულან ახლო-მახლო ადგილებიდან.

სოფელ **ხოხლევი**ში ცხოვრობენ **მესხაზეები (მესხაძეები), გორგაძეები, ლომაძეები, ქომაძეები, ხევრადეები (ხევრიენთი)**. „გორგიეთ ერთ კვამლს ვეტყვით, გორგოძეებს ბევრს“. „ვეტყვით ხევრიენთ, ქომიენთ, ლომიენთ, მესხიეთ, გორგიეთ“. „ხოხლევი ყველაზე მეტი **ჯენიველებია**“.

სოფელი **ფარნუხი**ც უბნებისაგან შედგება; ეს უბნებია: **კახიძეები, გორგაძეები, აიშიენთი, შარმათები, ჭალაძეები, ბეშოვრიენთი, ჭივიძეები** (უბედან არიან გადმოსული), **მელქიენთი**. „დედეები იტყოდნენ: ერთი ჯარი ყოფილა და მოსულა. აქ სხვები ყოფილან, ისინი დამთავრებულან. პირველად მოსულან **ჭივიძე, კახიძე, ჭალაძე, მელიქიენთი**. ესენი აქ მეზობლები გამხდარან. **აიშიენთი ჭივიძეები** არიან, გაიზარდნენ. ჭივიძეებს **ქერიძოღლებსაც** ეტყოდნენ, ჭივიძეებს **დელიოღლებსაც** ეტყვიან. ერთ მეჰელეში არიან. უბეს **გორგოთიც** არიან.“ **ჭივიძეების** გვარის გამრავლების შედეგად აშკარად ჩანს, რომ გვარი რამდენიმე განაყრობად გაიყო: **აიშიენთი, ქერიძოღლი, დელიოღლი**. პირველი მამიშვილობის სახელი თუ ქართული სუფიქსით გაფორმებულა, მეორე და მესამე – თურქულით. ეთნოგრაფიული მასალებით, **კახიძეების** წინაპარი „სამი ძმა გამოქცეულა, ორი შავშეთში დამრჩალა, ერთიც ფარნუხში ჩამოსულა. ჭალათაში დასახლებულან – შავშეთის სოფელია, ერთიც აქ **ჭალეთს (ჭალაძეები)** მოვიდა. ჩვენ **კახიეთი** გვქვიან, **კახიეთკარებს** იტყვიან, **ჭივიძეები** სადაც ცხოვრობენ, **ჭივიეთკარსაც** ეტყვიან.“

ხევწვრილში არიან **ფანჯიკიძეები, ფანჩიძე, დავლაზე, ქაცახათი/ქარცახები, ქარცივაძე, ფათაჯუენთი, ქურღოი/ქურღუები/ქურდიკიძე, ფუქშები, მერელები, მიხელყმიენთი, ჯიძუხები, თოღნაძე, გორღოღლები/გორჩიენთი, ზაზალეები, გამრეკლიძეები, კულიენთი // კულები, თექინები, ქოროღლები, ფატყუენთი, ნუნინთლები, ჩახლები, ფალაზები, თუთიენთი, რევაზანები // რევაზოღლები // რევაზები**. ხევწვრილის ეს გვარები სოფლის 7 უბანში (მაჰალეში) არიან გადანაწილებული. ეს მაჰალეებია: **აბრამიენთი, მიხელყმიენთი, მერელები, ჯიძუხები, ჯამის გაღმა, ბელტიეთი, გორღოღლები // გორჩიენთი**. აბრამიენთში მხოლოდ **ფუქშები** ცხოვრობენ. **ფუქშები** მაჭახლიდან ყოფილან მოსული. ადრე სხვა გვარებსაც უცხოვრიათ, მაგრამ ისინი აქედან წასულან. **მიხელყმიენთში** მხოლოდ **მიხელყმიენთები** მკვიდრობენ. „**ჯიძუხები** მაჰალეს სახელიცაა

და ხალხის სახელიც ერთი და იგივეა“. ეთნოგრაფიული მასალა ქარცახების შესახებ: „ჩვენ ქართულად ქარცახებს გვეტყვიან. ქარცივაძე გალიფი და ჩვენ განაყრებს ვეტყვით, სისხლი ერთია, ძველი განაყრები ვართ. მეგრელები ადრე ერთი კვამლი ყოფილან, შემდეგ გაბევრდნენ მეგრელები.“ „ჩვენ ბელტიერი ვართ. ბელტიები დაიწვა. მთელი დავლაძეები აქ არიან. ბელტიეთში გამრეკლიძეები, რუშენები, ქარცახები არიან, ზაზალები მუჰაჯირად წასულები არიან. იზმითს, ბურსას არიან ზაზალები წასულები. ადგილი აქვთ აქ, აღარ მოდიან, გაგდებული აქვთ ადგილები. საქმობაზე წასულან აქედან ზაზალები“. „გოჩინთში ცხოვრობენ კულები (კუდიენთი), თეჟინები, ქოროლლები, ფატყუენთი (იქიდან გადმოსული ფუქშები არიან და აქ ფატყუენთი დაურქმევიათ). ფატყუენთი მოსული არიან. ჩვენიც მოსული არიან. გამსახურდია რომ იყო, იქიდან არიან მოსული. დავლაძეა ბელტიეთს. იქიდან მოსული არიან. ჯიმუხებში მარტო ჯიმუხები არიან. ჯამიმაჰალეში ცხოვრობენ: ნუნიანთლები, ქურდუები, ფანჩიძე, ჩახლები, ქაცალები (ბელტიეთსაც არიან), თათუჯუენთი. ფალაზები აღარავინ არიან. ისინიც წაბარგული არიან. თუთიენთი დაგვაიწყადა, მაჰალე. ოდიენთიც ორი კვამლია. ზამთარში აქ არ რჩებიან. მეგრელებში მარტო მეგრელები ვართ. სამი განაყარი ვართ. ის ორი კვამლი სხვები არიან; მაჭახლიდან მოვიდნენ და მეგრელები გახდნენ. იქიდან მაჭახლიდან ბერი მოვიდა და ნენე უთხოვია. ნენე მეგრელი იყო. მიხელყმიანთაც ქირთუები არიან, სამი კვამლი. მიხელყმიანთა ჭენჭიებიც (ჭენჭათი) არიან. რევაზინთში მთელი რევაზანები არიან. აბრამიენთში სულ ფუქშები არიან. აბრამიანთ მაჰალეს უძახიან და აქ ცხოვრობენ ფუქშები. ერთი ფუქშა შერთულზე არის“.

შვიდი უბნისაგან შედგება იმერხევის სოფელი ზაქიეთიც, რომელთაგან გვარის სახელს ატარებს ჩაქვრიძეები, მიქაძეები, ფოჰრენგეები („მიქაძეები გამრავლებულან და ესენი ცალკე გამოყოფიან“), ყაფჩინები, შობელები. მიწრუათის მაჰალეში ცხოვრობენ უნიანები. ხევმაჰალეში არიან ნაფენგვრიეთი, საკიენთლები, ხოჯიენთი. „ჩაქვრიძეების გვარიზობებია: ყალაიჯები... „შობელების გვარიზობებს რას ეტყოდნენ, ენის წვერზე მიგორავს, ერთი ბაჯუენთი...“

ჩიხორშიც დასტურდება ქართული გვარები. ერთ-ერთი აქაური მთხრობელის თქმით, „თამაზას გვეტყვიან გვარს, წითელას, ფალაზები (ფალაზები ხევწვრილადან ჩამოსულან). ისევე როგორც იმერხევის სხვა სოფლები, ჩიხორიც მაჰალეებისაგან // უბნებისაგან შედგება. არდიაწმინდაში ცხოვრობენ მურადოლოლები, წითელოლოლები, ემინოლოლები, ლიბანში – წვიტები (წვიტოლოლები), თეთრაქეთში – იშიოლოლები, ლაზოლოლები, ფურჩები, ვარდიყანაში –

(„ექვსი თვე ზაფხულში ვარდიყანაში არიან, ექვსი თვე თეთრაქეთში ზამთარში“), ბერიეთში – *ბათუმოღლი, ცვარიძე*, წურლიეთში // წურიეთში – *ჩოლახები, ომბაშოღლი, ჯამიკარში – ვეზიოღლი, ომბაშოღლი, მახრეთში – წითელოღლი, ველოღლი, ჭედრულში* (შარბოლში) – *ჯავგები, მახარები*. ჩიხორის ყველაზე დიდ სოფელში (უბანში) ცხოვრობენ *მახარები, კვირტები, ჩორტანები*. „*თამაშოღლები* და რაც ჩამოვთვალე ყველა იერლები ყოფილან. *ველიოღლები* ველიდან მოსული ყოფილან. სხვისთვის *თამაშებს* ადგილები მიუციათ“.

საყურადღებოა, რომ შუახევში იმერხევიდან ქალი ყოფილა გათხოვილი, რომლისთვისაც ადგილობრივებს *შავშურა* შეურქმევიათ. ასეთი მეტსახელების შერქმევა კი საქართველოში ერთგვარი ტრადიცია იყო.

დასკენის სახით შეიძლება ითქვას, რომ შავშეთ-იმერხევში, მიუხედავად იმისა, რომ ის ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მოწყვეტილი იყო საქართველოს და შედიოდა სხვა სახელმწიფოს – ოსმალეთის იმპერიის – შემადგენლობაში, ქართული მემკვიდრეობითი სახელის (გვარსახელის) ტრადიცია არასდროს შეწყვეტილა. ხალხის მახსოვრობამ მემკვიდრეობითი სახელები (გვარები) დღემდე შემონახა – ტრადიცია არ გაწყვეტილა. მართალია, უშუალოდ შავშეთში ეთნიკური ქართველები ასიმილირდნენ („გადაბრუნდნენ“), მაგრამ გვარი რომ აქაც ტრადიციული იყო, ამას XIX საუკუნის რუსული დოკუმენტები მოწმობენ – სოფლები და სოფლის უბნები ზმირ შემთხვევაში გვარის სახელს ატარებდნენ.

შავშეთის იმერხევის მხარეში გვარის გარეშე არცერთი ქართველი არ ყოფილა. ბევრ გვარს ჰქონდა გვარის დანაყოფიც. გვარის დანაყოფები იყო როგორც ძველი, ისე შედარებით ახალი, თურქთა მმართველობის დროს, ისლამის მიღების შემდეგ წარმოქმნილი. მაგალითად, *იშხნელიძეები კარამაძე-ლოღლებად* იქცნენ, *კვირიკაძეები დურალოღლად, აღიძეები – ყადიოღლად*. თუმცა თავდაპირველი ქართული გვარი არ დაუკარგავთ. იმერხეველები თავიანთ გვარებს აწარმოებენ, ძირითადად, რამდენიმე ქართული სუფიქსით: -ძე, -ეთ, -ენტ, -ებ. იმერხეველთა მეტყველებაში გვარების წარმოთქმის დროს ზოგჯერ ქართულ სუფიქსებს თურქული -ოღლი სუფიქსიც ენაცვლება, მაგალითად, *კაკაბოღლი, ე. ი. კაკაბაძე*.

იმერხევში ბევრი ისეთი გვარი დასტურდება, რომლებსაც აქეთ საქართველოში პარალელი არ დაეძებნება (მაგალითად, ფილიპიძე). საქართველოში ბევრი გადმოცემაა შემონახული გვარების წარმომავლობის, ადრინდელი გვარების შესახებ. ანალოგიური გადმოცემები იმერხევშიც არა ერთი და ორია

დაცული. მიუთითებენ ადრინდელ გვარებსაც. *ბუტიძეები* იმის გამო, რომ *იმნადის* მამულზე დაესახლნენ, იმნადის გვარში ზესიძედ შევიდნენ, იმნაძეებად იქცნენ. გვარის ასეთი შეცვლა კი საერთო ქართული ტარადიცია გახლდათ. იმერხევშიც ხდებოდა ერთი საერთო გვარიდან რამდენიმე გვარის გამოყოფა. მაგალითად, *ზურაბიენთი*, *ავჯიენთი*, *გოლიენთი*, *სამოლიენთი* საერთო სისხლისანი არიან. ხშირად გვარი და ადგილის სახელი (უბანი) ერთი სახელითაა გადმოცემული: *ციციენთი*, *ბათილეთი*, *თათუნთი*...

იმერხევში უსუფიქსო გვარებიც დასტურდება: *შამათა*, *ზობები*, *ჩახმახჩები*, *ფუქჩები*... მაგრამ ჭირს იმის გარკვევა, ეს ანთროპონიმები გვარსახელეზობია, გვარის დანაყოფები, თუ გვარის მეტსახელები (ანუ „საგინებელი გვარები“ – მისაგინებელი გვარები, როგორც ეს გურიასა და ზემო იმერეთშია. მაგალითად, გურიის სოფელ ხიდისთავში *კალანდაძეები* რამდენიმე ასეთ „საგინებელ გვარად“ იყოფიან: *ნაჯახე*, *ირეშე*, *ტურიე*, *ღინჭიპურე*... ხოლო მამათელ *გოგელიებს* მხოლოდ ერთ „საგინებელი“ // გვარის მეტსახელი – *ინგრეზა* გააჩნიათ). ეთნოისტორიული თვალსაზრისით ამას არსებითი მნიშვნელობა არცა აქვს. მთავარია, რომ ისინი მემკვიდრეობითი სახელებია, რომლებიც თაობიდან თაობას გადაეცემოდა, ე. ი. უცხო ეთნიკურ გარემოში ტრადიცია გრძელდებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ ამ ტრადიციას საფუძველი გამოცლილი ჰქონდა.

შავშეთ-იმერხევში მემკვიდრეობითი სახელის აღმნიშვნელი ქართული ტერმინი – „*გვარი*“ – ფაქტობრივად არ შემონახულა. მხოლოდ ერთხელ იქნა ის დადასტურებული „*გორის*“ ფორმით. სამაგიეროდ, გვარის დანაყოფის აღსანიშნავად რამდენიმეჯერ დადასტურდა ტერმინი „*გვარიზობა*“ (*„ჩაქვრიძეების გვარიზობებია: ყალაიჯები... „შობელების გვარიზობებს რას ეტყოდნენ, ენის წვერზე მიგორავს, ერთი ბაჯუნთი...“*).

იმერხევში გვარების შესახებ შეკრებილი ეთნოგრაფიული მასალებით დასტურდება მიგრაციული პროცესებიც. შეინიშნება მიგრაცია კოლისა და არტაანის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მხარეებიდან, აჭარიდან, მაჭახლიდან და რაჭიდანაც კი.

Roland Topchishvili

GEORGIAN SURNAMES IN SHAVSHETI-IMERKHEVI: ETHNO- HISTORICAL ISSUES

Summary

From ethnic Georgians in the historical South-West Georgia Georgians of Imerkhvei have well preserved the Georgian language and traditions. However, in Turkey the Georgian surnames were never fixed officially, but they were kept in the memory of the people. The Georgian surnames are preserved well in the Imerkhevi region. Tradition of the Georgian surnames is proved by the ethnographic data. Existence of the Georgian surnames in Imerkhevi from the the very old time is confirmed by the toponyms as well – many toponyms carry just the surname. They are mostly the names of village districts, though among them are names of several villages too. Such toponyms were in many historical-ethnographic parts of Georgia, which point that in one concrete village there lived people of one surname. Such example in Adjara is the village Intskirvelebi. This fact shows that this village was initially populated by people of the same surname – Intskirveli.

Many anthropotponyms are proved in Shavsheti-Imerkhevi, ex. according to Russian census of 1886 in the village Akhaldaba of the Shavsheti region there were districts with the following names: Gelsadze, Gogelidze, Goginidze, Popadze, Urumidze-Arushidze. The districts of Garklobi had the following names: Kadagidze, Mikeleti ... It is clear that these villages were settled by the people of the relevant surnames.

The names of two villages in Shavsheti-Imerkhevi are well-known. They are as follows: Turmanidze and Lionidze. 1886 family lists say that the village Turmanidze was in the Garklobi community, and the village Lionidze was already turned into one of the districts of Chikhori. Next district of Chikhori was named Gegazelari, i.e. it was the village of the Gegadze family. Here is also fixed Petraketi. This anthroponym was also turned into toponym. Garklobi community involved the village Tsivieti as well. Name of the village proves that here lived people of the Tsivadze family. Tsivieti districts in 1886 also carried the surnames: Dughabidze, Lasuridze, Khilvadze. One of the districts of the village

Balvana was named as Samkharo-oghli, and another – Kanklo-oghli; they are the same as Georgian Samkharadze and Kanklidze. Districts of Dabatsvrili were: Kopadze, Khiladze, Chugadze.

A great part of Imerkhevi inhabitants remember well even today their Georgian surnames, ex. in the village Ube they name the surnames: Gorgvadze and Chividze. The register of the Russian census of 1886 points to two districts of Ube: Gorgadzelar and Chevidzelar. In most cases the surnames of Imerkhevi Georgians were formed by suffix – dze. Substitution of the Georgian suffix by the Turkish suffix – oghli – was also an ordinary event.

.